

زندگی اجتماعی انسان‌ها بر بستر عواملی همچون ارزش‌ها، ایده‌ها و اهداف یا آرمان‌ها استوار است. بدون این عوامل معنا و مفهوم اصلی زندگی و ماهیت انسانی آن از دست می‌رود یا رنگ می‌یازد. در زندگی انسان «ارزش» جایگاهی دارد که حتی دو عامل دیگر یعنی «ایده‌ها» و «آرمان‌ها» را هم می‌توان در حوزه ارزش‌ها به حساب آورد.

ارزش‌ها از آن جهت محور الگوهای عمل یا هنجارهای زندگی انسان‌ها قرار گرفته‌اند که می‌توانند راهنما و مسیر روشنی برای هدایت انسان‌ها به سوی تعالی و کمال باشند و اگر در اینجا ارزش دین هم مطرح شود، فلاح و سعادت اخروی هم مزید بر تعالی و کمال خواهد بود.

چون قرار داریم در این مقاله اهمیت موضوع را با زبان علمی جامعه‌شناختی بررسی کنیم، یادآور می‌شویم که مقوله ارزش‌ها در زمینه گسترده‌تری به نام فرهنگ قابل طرح است.

از این رو، اندیشمندان و متفکران علوم رفتاری، به‌ویژه متفکران علم جامعه‌شناسی، از این منظر دیدگاه‌های متفاوتی ارائه کرده و هر یک به نحوی اهمیت موضوع را روشن ساخته‌اند.

ارزش‌ها، معیارهای قضاوت‌های اخلاقی ما درباره کنش‌های انسانی هستند؛ یعنی با این معیارها تعیین می‌کنند که چه چیزهایی خوب، زیبا، خوشایند، اخلاقی و ارزشمند هستند و یا برعکس چه چیزهایی بد، زشت، ناخوشایند و...

ارزش‌ها مهم‌ترین بعد از فرهنگ هر جامعه‌اند؛ بعدی که هم تعیین‌کننده هدف‌هاست و هم راهنمای رفتار اعضای جامعه.

در جامعه‌شناسی اهمیت ارزش‌ها تا بدان جاست که پاره‌ای از جامعه‌شناسان جامعه‌شناسی را به معنی «مطالعه ارزش‌ها» دانسته‌اند، زیرا معتقدند موضوع مورد مطالعه جامعه‌شناسی، جامعه است و جامعه هم جز از طریق ارزش‌های مشترک میان انسان‌ها به وجود نمی‌آید.

ارزش‌ها با توجه به تنوع نیازهای انسانی طبقه‌بندی شده و شامل جنبه‌های دینی، اخلاقی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی است، و از آنجا که در عمل و نه ذهن به ظهور می‌رسند، قابل توجه و بررسی همه صاحب‌نظران و متفکران در «علوم رفتاری» هستند.

درونی کردن ارزش‌ها

در هر جامعه «درونی کردن ارزش‌ها» فرایندی است طولانی که از بدو تولد تا پایان زندگی فردی و اجتماعی هر فرد تداوم دارد. چگونگی درونی کردن ارزش‌ها و آشنایی با راه‌های مختلف آن در دیدگاه جامعه‌شناسی، از مهم‌ترین مباحثی است که زیربنای اشاعه فرهنگ و الگوهای رفتاری و هنجاری را تشکیل می‌دهد.

همان‌طور که می‌دانیم، ارزش‌ها در وجود افراد انسانی، که همان کنشگران اجتماعی هستند، زمانی معنا و مفهوم خود را پیدا می‌کند که نهادینه شوند و این زمانی میسر است که اندیشمندان و متفکران در علوم رفتاری، به‌ویژه جامعه‌شناسی، به راه‌های نهادینه‌شدن توجه کنند و آن‌ها را در میان اقشار گوناگون جامعه گسترش دهند.

نهادینه‌شدن ارزش‌ها از دوران طفولیت آغاز می‌شود و در فرایند گسترده جامعه‌پذیری تا پایان دوره زندگی اجتماعی انسان‌ها همچنان تداوم می‌یابد. بنابراین ضرورت دارد تا به ایجاد و تقویت زمینه‌های ترویج ارزش‌های متنوع انسانی در جنبه‌های دینی، اخلاقی، اجتماعی و... پرداخته شود. در همین راستا دانش‌آموزان و نوجوانان، اعم از دختر و پسر، در دوره‌های گوناگون تحصیلی می‌توانند در میان اقشار متفاوت افراد جامعه مهم‌ترین قشری محسوب شوند که زمینه‌های نهادینه‌کردن ارزش‌های دینی، اخلاقی و اجتماعی را در عمق وجود خود و به شیوه‌های متفاوت دارا هستند. همین زمینه است که به خانواده، مدرسه و دیگر نهادهای اجتماعی امکان می‌دهد به درونی کردن ارزش‌های موردنیاز در این قشر بپردازند. آنچه در ادامه می‌آید، تنها اشاره‌ای است به نهادهای مربوط به عناصر و عوامل دخیل و وظایفی که آن‌ها در این باره به عهده دارند. بدیهی است چپستی و چگونگی راه‌ها و روش‌های درونی کردن به بحث‌های جداگانه‌ای نیاز دارد.

*** راه‌های درونی کردن ارزش‌ها

● در خانواده

آموزش دادن بزرگ‌ترها به فرزندان و کوچک‌ترها، آموزش دادن پدر و مادرها، ایجاد رابطه صمیمی در خانواده، مشورت با پدر و مادر و استفاده از تجربیات آن‌ها؛ برای نمونه تذکر دادن و نصیحت والدین، گفت‌وگو و صحبت کردن با فرزندان، تشویق آن‌ها به انجام اعمال عبادی و انجام کارهای خوب.

● در مدرسه

بیان و سخنرانی معلمان و مدیران، حرف‌های معلمان را الگوی خود قرار دادن، تشویق و تنبیه (هشدار دادن) دانش‌آموزان از راه نمره انضباط یا جایزه مادی، صرف‌وقت در کلاس برای بررسی ارزش‌ها، مشاوره در مدرسه، همکاری مدیر و ناظم و معلم، خوب بودن با دوستان و...

● در محیط اجتماع (محل یا شهر)

رسانه‌ها، راهنمایی و رانندگی از طریق اجرای برنامه‌های گوناگون، مشارکت دادن مردم در انجام کارهای خوب و برخورد درست و اجتماعی با آن‌ها، تشویق افرادی که قانون را رعایت می‌کنند از طریق سخن بزرگان، از راه

از تولد تا پایان زندگی

نهادینه و درونی کردن ارزش‌ها در دانش‌آموزان

صدیقه جلالی، کارشناس علوم اجتماعی

تابلوهایی که در کنار پیاده‌روها در معرض دید قرار می‌دهند و ...

با توجه به آنچه گذشت، می‌توان به این نتیجه رسید که:

اولاً: درونی کردن ارزش‌ها فرایندی است فراگیر و طولانی. یعنی به یک گروه خاص سنی و یک دوره زمانی خاص مربوط نمی‌شود. به عبارت دیگر، این فرایند مختص تمامی اقشار مردم به‌ویژه قشر نوجوان، اعم از دختر و پسر، است و از بدو تولد تا پایان زندگی فردی و اجتماعی همچنان تداوم دارد.

ثانیاً: اولویت‌بندی ارزش‌ها به نوع فرهنگ و محیطی بستگی دارد که فرد در آن زندگی می‌کند.

ثالثاً: راه‌های درونی کردن ارزش‌ها با توجه به نوع محیط متفاوت است. محیط عبارت از خانواده، مدرسه و محیط اجتماعی یا محله‌ای است که فرد در آن به‌سر می‌برد و بیشتر وقت‌های خود را در آن می‌گذراند.

نتیجه‌گیری

در جهت نهادینه کردن ارزش‌های مطلوب

جامعه در دانش‌آموزان به دو اصل باید توجه کرد:

● ارتقای شناخت و آگاهی تمام اقشار جامعه

به‌ویژه قشر نوجوان دانش‌آموز در محیط خانواده،

مدرسه و محل زندگی در زمینه انواع ارزش‌های دینی،

اخلاقی، فردی، اجتماعی و غیره. این کار می‌تواند از

طریق گفت‌وگو، سخنرانی، نمایش دادن الگوهای رفتاری

در فیلم‌ها و سریال‌ها یا آموزش غیرمستقیم به‌صورت

مشاوره‌ای و کارشناسانه توسط افراد مجرب، دلسوز

و متعهد و مؤمن و معتقد به ارزش‌های دینی و الهی در

رسانه‌های رسمی و غیررسمی صورت گیرد.

● معلم الگو است و دانش‌آموز الگوپذیر و مقلد؛

بنابراین ضرورت دارد معلمان با برقراری ارتباط صمیمی،

متقابل و دائم با دانش‌آموزان در کلاس، به تفهیم موضوع

ارزش‌ها بپردازند و با معرفی انواع آن‌ها به‌صورت مختلف

در فرایند تدریس و یادگیری و نیز عمل کردن به آن‌ها در

رفتار و کردار و گفتار روزانه خود، این مسئولیت مهم و

خطیر را به نحو شایسته‌ای به انجام برسانند.

پی‌نوشت

1. Value
2. Ideals
3. Aims
4. Culture

منابع

۱. شایان مهر، علی‌رضا. دایرةالمعارف تطبیقی علوم

اجتماعی.

۲. آریان‌پور. زمینه جامعه‌شناسی (۱۳۵۵).

شرکت سهامی کتاب‌های جیبی.

۳. گیدنز، آنتونی (۱۳۷۶). جامعه‌شناسی.

نشر نی. تهران.

